

STATUS MAŁOLETNIEJ OFIARY PRZESTĘPSTWA

Wybrane zagadnienia

nadkom. Marceli Śmiałek

Zakład Służby Prewencyjnej CSP

Międzynarodowe i krajowe akty prawne chronią dobra i interesy dziecka. Jednym z kluczowych instrumentów tej ochrony jest prawo karne. Dziecko może zostać pokrzywdzone każdym rodzajem przestępstwa, jednak przede wszystkim w kontekście przestępczości na szkodę małoletnich zwraca się uwagę na przestępstwa przeciwko wolności seksualnej i obyczajności, przeciwko rodzinie i opiece, przeciwko wolności, przeciwko życiu i zdrowiu, a także na przestępstwa przeciwko czci i nietykalności cielesnej. Monitoring i analiza empirycznych danych odnoszących się do skali i charakteru przestępczości wobec dzieci to znaczące elementy diagnozy problemu złego traktowania dzieci oraz skuteczności polityki społecznej w tym zakresie.

Dziecko pokrzywdzone przestępstwem, składając zeznania, występuje jako świadek w procesie karnym. Przesłuchanie może być dla niego szokującym przeżyciem. Dziecko ze względu na specyfikę sytuacji oraz swój wiek na ogół nie rozumie procedur, w których musi uczestniczyć. Odczuwa lęk przed nieznaną sytuacją. Obawia się, że nie sprosta oczekiwaniom dorosłych, czuje się winne, boleśnie przeżywa przypomnienie o doznanych krzywdach, boi się konsekwencji oskarżenia bliskich mu osób¹.

Jak podkreślają przedstawiciele fundacji działających na rzecz dobra dziecka: „Dziecko, które zostało pokrzywdzone czynem zabronionym, ma wiele praw i obowiązków w postępowaniu prowadzonym w jego sprawie. Małoletni jest wówczas przede wszystkim źródłem informacji o zdarzeniu, dlatego w wielu przypadkach nieunikniony okazuje się jego udział w czynnościach dowodowych (przesłuchanie, okazanie). Z drugiej strony dziecko ma prawo, jako strona procesu, do wpływania za pośrednictwem swojego przedstawiciela na tok postępowania karnego i czynności w nim dokonywane”².

Patrząc z perspektywy historycznej, warto zauważyć, że: „Sytuacja prawna i faktyczna dzieci uczestniczących w procedurach karnych w ostatniej dekadzie uległa w Polsce istotnym zmianom. Zmieniły się regulacje prawne, zmieniają się warunki przesłuchiwania dzieci, rozwija się oferta pomocy psychologicznej dla dzieci – świadków”³.

Polska na mocy licznych aktów prawa międzynarodowego jest zobowiązana do przeciwdziałania przestępczości wobec dzieci. Poniżej przytoczono istotne artykuły wynikające z Konwencji o prawach dziecka⁴.

Konwencja o prawach dziecka

Artykuł 3 ust. 1. We wszystkich działaniach dotyczących dzieci, podejmowanych przez publiczne lub prywatne instytucje opieki społecznej, sądy, władze administracyjne lub ciała ustawodawcze, sprawą nadrzędną będzie najlepsze zabezpieczenie interesów dziecka.

Artykuł 12.

1. Państwa-Strony zapewniają dziecku, które jest zdolne do kształtowania swych własnych poglądów, prawo do swobodnego wyrażania własnych poglądów we wszystkich sprawach dotyczących dziecka, przyjmując je z należytą wagą, stosownie do wieku oraz dojrzałości dziecka.
2. W tym celu dziecko będzie miało w szczególności zapewnioną możliwość wypowiedzania się w każdym postępowaniu sądowym i administracyjnym, dotyczącym dziecka, bezpośrednio lub za pośrednictwem przedstawiciela lub odpowiedniego organu, zgodnie z zasadami proceduralnymi prawa wewnętrznego.

Artykuł 19 ust. 1. Państwa-Strony będą podejmowały wszelkie właściwe kroki w dziedzinie ustawodawczej, administracyjnej, społecznej oraz wychowawczej dla ochrony dziecka przed wszelkimi formami przemocy fizycznej bądź psychicznej, krzywdy lub zaniedbania bądź złego traktowania lub wyzysku, w tym wykorzystywania w celach seksualnych, dzieci pozostających pod opieką rodzica(ów), opiekuna(ów) prawnego(ych) lub innej osoby sprawującej opiekę nad dzieckiem.

STATUS MAŁOLETNIEJ OFIARY PRZESTĘPSTWA

Potrzeba ochrony dzieci przed różnymi formami przestępczości i przemocy wynika także z aktów Rady Europy, takich jak m.in. Konwencja Rady Europy o ochronie dzieci przed seksualnym wykorzystywaniem i niegodziwym traktowaniem w celach seksualnych, sporządzona w Lanzarote dnia 25 października 2007 r.⁵

Dobro dziecka w świetle przepisów ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich

Podstawowym aktem prawnym w sprawach nieletnich jest ustawa z dnia 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich⁶ (upn).

Preambuła do upn stanowiąca ogólną wskazówkę interpretacyjną wszystkich jej przepisów zawiera następującą treść:

W dążeniu do przeciwdziałania demoralizacji i przestępczości nieletnich i stwarzania warunków powrotu do normalnego życia nieletnim, którzy popadli w konflikt z prawem bądź z zasadami współżycia społecznego, oraz w dążeniu do umacniania funkcji opiekuńczo-wychowawczej i poczucia odpowiedzialności rodzin za wychowanie nieletnich na świadomych swych obowiązkach członków społeczeństwa stanowi się, co następuje.

Tak skonstruowana treść preambuły określa następujące, podstawowe cele do osiągnięcia:

- a) cel nadrzędny, czyli profilaktyka rozumiana jako dążenie do przeciwdziałania demoralizacji i przestępczości nieletnich,
- b) cele podrzędne, czyli:
 - resocjalizacja – polegająca na dążeniu do stworzenia warunków powrotu do normalnego życia nieletnim, którzy popadli w konflikt z prawem bądź zasadami współżycia społecznego,
 - optymalizacja – umacnianie funkcji opiekuńczo-wychowawczej i poczucia odpowiedzialności rodzin za wychowanie nieletnich na świadomych swych obowiązkach członków społeczeństwa⁷.

Upn oparta jest przede wszystkim na elementach wychowawczych, a podstawową zasadą postępowania jest **dobro dziecka**.

Artykuł 3 § 1 upn formułuje ogólną dyrektywę odnoszącą się do całego postępowania w sprawach nieletnich. Dyrektywa ta jest adresowana do wszystkich organów stosujących ustawę. Nakazuje ona kierować się w sprawie nieletniego przede wszystkim jego dobrem, zwracając przy tym uwagę na interes społeczny. Interes społeczny powinien być uwzględniany przy tym tylko wówczas, jeżeli nie jest sprzeczny z dobrem nieletniego (dobrem dziecka). Nie może być zresztą sprzeczności między dobrem dziecka a interesem społecznym⁸.

Dobro nieletniego, o którym mowa w tym przepisie, rozumiane jest jako dążenie do osiągnięcia korzystnych zmian w jego osobowości i zachowaniu, co umożliwiłoby rozwój i funkcjonowanie w życiu osobistym i społecznym, zgodnie ze społecznymi oczekiwaniami wobec tej kategorii wiekowej i w okresie dojrzałości⁹.

Definicje

Przestępstwo, według definicji sformułowanej przez doktrynę prawa karnego, jest to czyn społecznie szkodliwy, bezprawny i zawiniony, zagrożony karą przez ustawę obowiązującą w chwili jego popełnienia, określającą jego znamiona¹⁰.

Czyny penalizowane przez ustawodawcę, tj. uznawane za przestępstwa, zostały określone częściowo w Kodeksie karnym¹¹, częściowo zaś – w ustawach szczególnych (np. w ustawie z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu narkomanii, Dz. U. z 2019 r. poz. 852, z późn. zm.).

Artykuł 1 Kodeksu karnego:

§ 1. Odpowiedzialności karnej podlega ten tylko, kto popełnia czyn zabroniony pod groźbą kary przez ustawę obowiązującą w czasie jego popełnienia.

§ 2. Nie stanowi przestępstwa czyn zabroniony, którego społeczna szkodliwość jest znikoma.

§ 3. Nie popełnia przestępstwa sprawca czynu zabronionego, jeżeli nie można mu przypisać winy w czasie czynu.

Przestępczość wobec dzieci jest to zbiór przestępstw występujących w określonym przedziale czasowym na danym terenie lub w określonej zbiorowości, popełnionych na szkodę małoletniego, czyli osoby poniżej 18. r.ż. Każde przestępstwo może zostać popełnione na szkodę osoby małoletniej. Część przepisów Kodeksu karnego wskazuje wprost, iż ofiarą danego przestępstwa może być tylko osoba małoletnia lub osoba małoletnia do 15. r.ż. lub że – jeśli ofiarą jest osobą małoletnią – sankcja karna grożąca za popełnienie danego czynu jest surowsza¹².

Warto w tym miejscu podkreślić, że za przestępstwo może odpowiadać osoba, która popełniła je po ukończeniu 17. r.ż. (granica odpowiedzialności karnej).

Art. 10 § 1 kk: Na zasadach określonych w tym kodeksie odpowiada ten, kto popełnia czyn zabroniony po ukończeniu 17 lat.

Wyjątkowo odpowiedzialność karną za niektóre czyny może ponieść nieletni, który popełnił je po ukończeniu 15 lat.

Zgodnie z art. 10 § 2 kk: „Nieletni, który po ukończeniu 15 lat dopuszcza się czynu zabronionego określonego w art. 134, art. 148 § 1, 2 lub 3, art. 156 § 1 lub 3, art. 163 § 1 lub 3, art. 166, art. 173 § 1 lub 3, art. 197 § 3 lub 4, art. 223 § 2, art. 252 § 1 lub 2 oraz w art. 280, może odpowiadać na zasadach określonych w tym kodeksie, jeżeli okoliczności sprawy oraz stopień rozwoju sprawcy, jego właściwości i warunki osobiste za tym przemawiają, a w szczególności, jeżeli poprzednio stosowane środki wychowawcze lub poprawcze okazały się bezskuteczne”.

Pokrzywdzony to osoba fizyczna lub prawna, której dobro prawne zostało bezpośrednio naruszone lub zagrożone przez przestępstwo¹³.

Świadkiem może być każda osoba fizyczna bez względu na jej stan fizyczny lub psychiczny, niezależnie również od wieku. W związku z tym świadkiem może być jak najbardziej osoba, która nie ukończyła lat osiemnastu, czyli osoba małoletnia. Świadkiem może być osoba w **ujęciu formalnym**, a więc osoba wezwana przez Policję w celu złożenia zeznań, lub też świadkiem może być osoba w **ujęciu faktycznym**, a więc osoba mająca wiedzę o faktach interesujących Policję w danej sprawie¹⁴.

Małoletni

Zgodnie z Kodeksem cywilnym **pełnoletnim** jest ten, kto ukończył lat 18. Natomiast **małoletnim** jest osoba przed ukończeniem tego wieku nie posiadająca zdolności do czynności prawnych lub posiadająca je w stopniu ograniczonym. Zgodnie z art. 10 § 2 Kodeksu cywilnego małoletni uzyskuje również pełnoletność, a tym samym pełną zdolność do czynności prawnych, poprzez zawarcie małżeństwa i nie traci jej w razie unieważnienia małżeństwa. Taka sytuacja dotyczy tylko kobiet, ale nie wcześniej niż po ukończeniu przez nie 16 lat. Zgodę na zawarcie małżeństwa może udzielić z wyjątkowych powodów tylko sąd opiekuńczy.

Nieletni

Zgodnie z przepisami art. 1 § 2 pkt 1 i art. 1 § 1 ustawy z dnia 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich¹⁵ **nieletni** to osoba, która:

- 1) nie ukończyła lat 18, a wykazuje przejawy demoralizacji;
- 2) dopuściła się czynu karalnego po ukończeniu lat 13, ale nie ukończyła lat 17;
- 3) względem której zostały orzeczone środki wychowawcze lub poprawcze, nie dłużej niż do ukończenia przez tę osobę lat 21.

Okolicznościami świadczącymi o demoralizacji nieletniego są w szczególności: naruszanie zasad współżycia społecznego, popełnienie czynu zabronionego, systematyczne uchylanie się od obowiązku szkolnego lub kształcenia zawodowego, używanie alkoholu lub innych środków w celu wprowadzenia się w stan odurzenia, uprawianie nierządu, włóczęgostwo czy udział w grupach przestępczych (art. 4 § 1 upn).

Czyn karalny

Wprowadzone w art. 1 § 1 pkt 2 upn pojęcie „czyn karalny” zostało zdefiniowane w § 2 pkt 2 tego artykułu. Zgodnie z brzmieniem tego przepisu przez czyn karalny należy rozumieć czyn zabroniony przez ustawę jako:

- a) przestępstwo (art. 1 kk), a więc zbrodnia lub występki;
- b) przestępstwo skarbowe (art. 2 kks¹⁶);
- c) wykroczenie określone w następujących przepisach Kodeksu wykroczeń¹⁷:
 - art. 50a (posiadanie w miejscu publicznym niebezpiecznych przedmiotów),
 - art. 51 (zakłócenie wybrykami spokoju lub porządku publicznego),
 - art. 69 (niszczenie i uszkodzanie znaków umieszczonych przez organ państwowy),
 - art. 74 (uszkodzanie znaków lub urządzeń zapobiegających niebezpieczeństwu),
 - art. 76 (rzucanie kamieniami w pojazd będący w ruchu),
 - art. 85 (samowolna zmiana znaków lub sygnałów drogowych),
 - art. 87 (prowadzenie pojazdów przez osobę po użyciu alkoholu),
 - art. 119 (kradzież lub przywłaszczenie mienia do określonej wartości),
 - art. 122 (paserstwo mienia o określonej wartości),
 - art. 124 (niszczenie lub uszkodzanie mienia, jeśli szkoda nie przekracza ustalonej w kodeksie wykroczeń kwoty),
 - art. 133 (spekulacja biletami wstępu),
 - art. 143 (utrudnianie korzystania z urządzeń przeznaczonych do użytku publicznego).

Młodociany

Zgodnie z treścią art. 115 § 10 kk jest to osoba, która w chwili popełnienia czynu zabronionego nie ukończyła 21 lat i w czasie orzekania w pierwszej instancji – 24 lat. Natomiast w prawie karnym wykonawczym¹⁸ młodociany to odbywający karę pozbawienia wolności, który nie ukończył 21. roku życia (art. 84 kkw).

Osoba najbliższa

Osobą najbliższą jest małżonek, wstępny, zstępny, rodzeństwo, powinowaty w tej samej linii lub stopniu, osoba pozostająca w stosunku przysposobienia oraz jej małżonek, a także osoba pozostająca we wspólnym pożyciu¹⁹.

Przemoc wobec dzieci

Krzywdzenie

Doświadczenie przemocy ma wiele negatywnych konsekwencji dla dziecka – zaburza jego rozwój społeczny, emocjonalny oraz umysłowy, a skutki doświadczanej traumy mogą utrzymywać się latami. W związku z tym tak istotne jest zapobieganie przemocy wobec dzieci i wczesne zdefiniowanie zagrożeń ich bezpieczeństwa. Potrzebna do tego jest znajomość tematyki dotyczącej zjawiska przemocy i jego mechanizmów. Niezwykle istotne są kompetencje profesjonalistów pracujących z dziećmi w placówkach oświatowych, opiekuńczych lub leczniczych. Ich wiedza, wrażliwość, a także zdolność podejmowania interwencji są bardzo ważne w ochronie dzieci przed przemocą²⁰.

Rodzaje przemocy²¹

Wyróżnia się 4 rodzaje przemocy wobec dziecka: przemoc fizyczną, psychiczną, wykorzystywanie seksualne i zaniedbywanie. Takie usystematyzowanie zachowań krzywdzących dziecko pomaga rejestrować, badać i opisywać ten problem. Doświadczenia konkretnego dziecka – ofiary przemocy mają jednak najczęściej charakter mieszany. Badania wskazują, że zazwyczaj dzieci krzywdzone przez rodziców są dotknięte więcej niż jednym rodzajem przemocy. Komercyjne krzywdzenie dzieci to kolejna kategoria krzywdzenia wyróżniona ze względu na kryterium czerpania zysków z procederu wykorzystywania seksualnego lub innych form przemocy wobec dzieci.

Symptomy doświadczania przemocy

Różne rodzaje krzywdzenia mogą pozostawiać widoczne ślady, które dają pewność lub budzą podejrzenie, że dziecko jest ofiarą przemocy. Obserwowalne symptomy krzywdzenia – szczególnie przemocy psychicznej i wykorzystywania seksualnego – występują jednak bardzo rzadko. Dlatego bardzo ważna jest wiedza na temat psychosomatycznych objawów oraz symptomatycznych zachowań dziecka, które są konsekwencją doświadczania przemocy.

Przemoc fizyczna

Przemoc fizyczna wobec dziecka, to każda forma fizycznego przymusu lub przemocy ze strony rodzica lub opiekuna, czyli osoby odpowiedzialnej za dziecko, która prowadzi do urazu fizycznego lub psychicznego albo wiąże się z ryzykiem takiego urazu.

Przemoc psychiczna

Zdefiniowanie przemocy psychicznej nie jest łatwe, gdyż katalog form, jakie może ona przyjmować, jest praktycznie

STATUS MAŁOLETNIEJ OFIARY PRZESTĘPSTWA

niewyczerpany. Uznaje się, że przemoc psychiczna to prze-
wlekła, niefizyczna, szkodliwa interakcja pomiędzy dzieckiem
a rodzicem lub opiekunem, obejmująca zarówno działania, jak
i zaniechania.

Wykorzystywanie seksualne

Kontakty seksualne dziecka z osobą dorosłą są doświad-
czeniem, które ma negatywny wpływ na jego rozwój oraz
funkcjonowanie fizyczne, emocjonalne i społeczne. Zjawisko
wykorzystywania seksualnego dzieci jest niezgodne z normami
obyczajowymi i prawnymi wszystkich niemal kultur i krajów
świata.

Zaniedbywanie dziecka

Zaniedbywanie często współwystępuje z innymi kategoria-
mi krzywdzenia, szczególnie z przemocą psychiczną wo-
bec dziecka. Zaniedbywanie potrzeb fizycznych i psychicz-
nych dziecka może mieć znaczący wpływ na jego zdrowie
i rozwój.

Komercyjne wykorzystywanie dziecka

Komercyjne krzywdzenie to czerpanie zysków przez osoby
dorośle z procedury wykorzystywania seksualnego lub innych
form przemocy wobec dzieci.

Rodzaje przestępstw popełnianych na szkodę małoletniego

Małoletni może być pokrzywdzony dowolnym rodzajem prze-
stępstwa, natomiast sprawcą czynu zabronionego popełniono-
go na szkodę małoletniego może stać się zarówno sprawca,
który podlega odpowiedzialności karnej za ten czyn (tj. po
ukończeniu 17. r.ż.), jak i nieletni, ponoszący odpowiedzial-
ność w trybie ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich²².
Poniżej zostaną przedstawione te przestępstwa, które są popeł-
niane na szkodę małoletnich.

Przestępstwa przeciwko życiu i zdrowiu

- art. 149 kk – dzieciobójstwo (zabicie dziecka w okresie po-
rodu pod wpływem jego przebiegu przez matkę);
- art. 160 kk – narażenie na bezpośrednie niebezpieczeństwo
utrąty życia albo ciężkiego uszczerbku na zdrowiu;
- art. 162 kk – nieudzielenie pomocy.

Przestępstwa przeciwko wolności

- art. 189a – handel ludźmi;
- art. 190 – groźba;
- art. 190a § 1 – uporczywe nękanie;
- art. 190a § 2 – kradzież tożsamości;
- art. 191 – zmuszanie do określonego zachowania;
- art. 191a – utrwalanie wizerunku nagiej osoby lub osoby
w trakcie czynności seksualnej, z użyciem w tym celu wo-
bec niej przemocy, groźby bezprawnej lub podstępem, albo
rozpowszechnianie ww. wizerunku.

Przestępstwa przeciwko rodzinie i opiece

- art. 207 § 1 kk – znęcanie się fizyczne lub psychiczne;
- art. 208 kk – rozpijanie małoletniego;
- art. 209 kk – niełożenie na utrzymanie osoby najbliższej lub
innej osoby (niealimentacja);
- art. 210 kk – porzucenie małoletniego poniżej lat 15;

- art. 211 kk – uprowadzenie lub zatrzymanie małoletniego
poniżej lat 15 lub osoby nieporadnej;
- art. 211a kk – organizowanie adopcji dzieci wbrew przepi-
som ustawy.

Z przestępstwami przeciwko rodzinie i opiece wiąże się
temat przemocy w rodzinie, regulowany ustawą o prze-
ciwdziałaniu przemocy w rodzinie²³. Zgodnie z art. 2 pkt 2
ustawy przemocą w rodzinie jest jednorazowe albo powta-
rzające się umyślne działanie lub zaniechanie naruszające
prawa lub dobra osobiste członka rodziny, w szczególno-
ści narażające tę osobę na niebezpieczeństwo utraty ży-
cia, zdrowia, naruszające jej godność, nietykalność cielesną,
wolność, w tym seksualną, powodujące szkody na ich
zdrowiu fizycznym lub psychicznym, a także wywołujące
cierpienia i krzywdy moralne u osoby dotkniętej przemocą.
Definicja ta zawiera w sobie nie tylko czyny zabronione,
ale szerzej ujmowane zjawisko przemocy, które nie zawsze
będzie mogło być zakwalifikowane jako przestępstwo na
szkodę małoletniego.

W razie stwierdzenia przemocy domowej w trakcie inter-
wencji funkcjonariusz Policji ma obowiązek wypełnienia
specjalnego formularza „Niebieska Karta – A” i tym samym
wszczęcia procedury „Niebieskie Karty”. [Szerzej procedu-
ra ta została omówiona w artykule D. Kozłowskiej, s. 57.
Przyp. red.]

Przestępstwa przeciwko wolności seksualnej i obyczajności

- art. 197 kk – zgwałcenie (doprowadzenie przemocą, groźbą
bezprawną lub podstępem do obcowania płciowego/pod-
dania się innej czynności seksualnej albo wykonania takiej
czynności), w tym:
 - a) wspólnie z inną osobą,
 - b) wobec małoletniego poniżej lat 15,
 - c) kazirodcze (wobec wstępnego, zstępnego, przysposobio-
nego, przysposabiającego, brata lub siostry);
- art. 198 kk – wykorzystanie bezradności albo wynikającego
z upośledzenia umysłowego lub choroby psychicznej braku
zdolności do rozpoznania znaczenia czynu lub pokierowa-
nia swoim postępowaniem;
- art. 199 § 1 kk – nadużycie stosunku zależności lub wyko-
rzystanie krytycznego położenia, w tym:
 - a) art. 199 § 2 kk – nadużycie stosunku zależności/
wykorzystanie krytycznego położenia na szkodę
małoletniego;
 - b) art. 199 § 3 kk – nadużycie zaufania małoletniego lub
udzielenie mu korzyści majątkowej, osobistej lub jej
obietnicy;
- art. 200 kk – obcowanie płciowe lub inne czynności
seksualne z małoletnim poniżej lat 15;
- art. 200a kk – uwodzenie dzieci przez Internet, tzw. gro-
ming;
- art. 200b kk – publiczne propagowanie lub pochwalanie
pedofilii;
- art. 201 kk – kazirodztwo;
- art. 202 kk – pornografia;
- art. 203 kk – doprowadzenie do uprawiania prostytucji
przeciwko przemocą, groźbą, podstępem lub przez wykorzystanie sto-
sunku zależności lub krytycznego położenia;
- art. 204 kk – nakłanianie lub ułatwianie prostytucji w celu
osiągnięcia korzyści majątkowych, w tym art. 204 § 3 kk
– gdy pokrzywdzony jest małoletni.

Trudno oceniać tendencje dotyczące skali ww. przestępstw na szkodę małoletnich. Przede wszystkim w ostatnim czasie nastąpiło wiele zmian prawnych, które rozszerzyły ochronę małoletnich, ale też zmieniły sposób kwalifikowania niektórych zachowań wobec dzieci. Jednocześnie w ostatnim dziesięcioleciu z całą pewnością znacznie wzrosła świadomość społeczna dotycząca konieczności ujawniania i ścigania przestępstw na szkodę dzieci (zwłaszcza znęcania się oraz przestępstw o charakterze seksualnym). Dlatego rosnąca liczba skazań nie musi wynikać ze wzrastającej skali przestępczości danego rodzaju, może być także skutkiem większej liczby zgłoszonych przypadków²⁴.

Źródła informacji o przestępstwie²⁵

Źródła informacji o przestępstwie dzielimy na zewnętrzne i wewnętrzne. Informacje mogą być zdobywane w różnorodny sposób, zarówno w oficjalny, jak i nieoficjalny (w wyniku pracy operacyjnej). W praktyce organów ścigania najliczniejszą grupę zawiadomień o czynach zabronionych stanowią zawiadomienia ustne i pisemne pochodzące od osób fizycznych i prawnych, a także instytucji.

Zewnętrzne źródła informacji o przestępstwie (niezależne od pracy organów ścigania) są następujące:

- 1) zawiadomienia wynikające z prawnego obowiązku:
 - a) obywateli – art. 240 kk – dotyczy osób, które mając wiarygodną wiadomość o karalnym przygotowaniu albo usiłowaniu lub dokonaniu czynu zabronionego lub przestępstwa o charakterze terrorystycznym, nie zawiadomiły niezwłocznie organu powołanego do ścigania przestępstw; przepis ten obliguje obywatela do zawiadomienia o:
 - zbrodni ludobójstwa (art. 118 kk),
 - masowym zamachu przeciwko ludności cywilnej (art. 118a kk),
 - stosowaniu środków masowej zagłady (art. 120 kk),
 - obrocie środkami masowej zagłady (art. 121 kk),
 - zakazanych sposobach i środkach walki (art. 122 kk),
 - agresji wobec osób bezbronnych (art. 123 kk),
 - zbrodniach wojennych (art. 124 kk),
 - zamachu stanu na niepodległość RP (art. 127 kk),
 - zamachu na konstytucyjne organy państwa (art. 128 kk),
 - działalności w obcym wywiadzie (art. 130 kk),
 - zamachu na życie prezydenta RP (art. 134 kk),
 - zamachu terrorystycznym (art. 140 kk),
 - zabójstwie (art. 148 kk),
 - spowodowaniu ciężkiego uszczerbku na zdrowiu (art. 156 kk),
 - spowodowaniu zagrożenia życia, zdrowia lub mienia w postaci m.in. pożaru, zaważenia budowli, eksplozji materiałów łatwopalnych i wybuchowych, gwałtownego wyzwolenia energii jądrowej (art. 163 kk),
 - piractwie w komunikacji wodnej lub powietrznej (art. 166 kk),
 - pozbawieniu człowieka wolności (art. 189 kk),
 - zgwałceniu lub wymuszeniu czynności seksualnej (art. 197 § 3 lub 4 kk),
 - seksualnym wykorzystaniu bezradności lub niepo czytalności innej osoby (art. 198 kk),
 - obcowaniu płciowym z osobą małoletnią lub doprowadzeniu jej do poddania się czynnościom seksualnym (art. 200 kk),

- wzięciu zakładnika w celu określonego działania (art. 252 kk),
- przestępstwie o charakterze terrorystycznym;
- b) instytucji państwowych lub samorządowych – art. 304 § 2 kpk – gdy instytucje te w związku ze swą działalnością dowiedziały się o popełnieniu przestępstwa ściganego z urzędu, są obowiązane niezwłocznie zawiadomić o tym prokuratora lub Policję oraz przedsięwziąć niezbędne czynności do czasu przybycia organu powołanego do ścigania przestępstw lub do czasu wydania przez ten organ stosownego zarządzenia, aby nie dopuścić do zatarcia śladów i dowodów przestępstwa;
- c) instytucji państwowych i organizacji społecznych – art. 4 § 3 upn – gdy instytucje te w związku ze swą działalnością dowiedziały się o popełnieniu przez nieletniego czynu karalnego ściganego z urzędu, są obowiązane niezwłocznie zawiadomić o tym sąd rodzinny lub Policję oraz przedsięwziąć czynności niecierpiące zwłoki, aby nie dopuścić do zatarcia śladów i dowodów popełnienia czynu;
- d) właściciela lub działającego w jego imieniu zarządcy albo kierownika zakładu gastronomicznego, lokalu rozrywkowego lub prowadzącego inną działalność usługową – art. 60 ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii²⁶; obowiązek ten dotyczy ww. osób, które mając wiarygodną wiadomość o popełnieniu przestępstwa określonego w art. 56, 58 lub 59 ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii na terenie tego zakładu lub lokalu, nie powiadomiły o tym niezwłocznie organów ścigania;
- 2) zawiadomienia wynikające z:
 - a) społecznego obowiązku obywatela – art. 304 § 1 kpk – obowiązek ten polega na tym, że każdy, dowiedziawszy się o popełnieniu przestępstwa ściganego z urzędu, ma społeczny obowiązek zawiadomić o tym prokuratora lub Policję; za niedopełnienie tego obowiązku nie grożą żadne sankcje karne; najczęściej obowiązek ten wynika z postawy obywatelskiej zawiadamiającego lub jego reakcji na zło uczynione przestępstwem;
 - b) społecznego obowiązku obywatela – art. 4 § 1 upn – obowiązek ten polega na tym, że każdy, kto stwierdzi istnienie okoliczności świadczących o demoralizacji nieletniego, w szczególności naruszanie zasad współżycia społecznego, popełnienie czynu zabronionego, systematyczne uchylanie się od obowiązku szkolnego lub kształcenia zawodowego, używanie alkoholu lub innych środków w celu wprowadzenia się w stan odurzenia, uprawianie nierządu, włóczęgostwo, udział w grupach przestępczych, ma społeczny obowiązek odpowiedniego przeciwdziałania temu, a przede wszystkim zawiadomienia o tym rodziców lub opiekuna nieletniego, szkoły, sądu rodzinnego, Policji lub innego właściwego organu;
 - c) społecznego obowiązku obywatela – art. 4 § 2 upn – obowiązek polega na tym, że każdy, dowiedziawszy się o popełnieniu czynu karalnego przez nieletniego, ma społeczny obowiązek zawiadomić o tym sąd rodzinny lub Policję;
- 3) doniesień jawnych (pochodzących od różnych podmiotów);
- 4) doniesień anonimowych (anonimy są weryfikowane m.in. poprzez wykonanie odpowiednich czynności operacyjno-rozpoznawczych);

STATUS MAŁOLETNIEJ OFIARY PRZESTĘPSTWA

- 5) samooskarżeń (pochodzące od skruszonych sprawców);
- 6) doniesień prasowe (audycje radiowe, telewizyjne, publikacje prasowe, internetowe);
- 7) wyników prac kontrolno-rewizyjnych (efekty prac np. NIK, inspektora pracy PIP, Państwowej Inspekcji Sanitarnej).

Wewnętrzne źródła informacji o przestępstwie (w dużej mierze zależą od pracy tych organów i ich zaangażowania) są następujące:

- 1) praca operacyjno-rozpoznawcza:
 - a) instrukcyjne (wynikające z niejawnych przepisów wewnętrznych Policji),
 - b) pozainstrukcyjne (wynikające m.in. z art. 19, 19a, 19b, 20, 20a, 20b, ustawy z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji²⁷);
- 2) czynności służbowe organów ścigania, w tym Policji:
 - a) czynności dochodzeniowo-śledcze,
 - b) służba patrolowa,
 - c) pomoc i asysta udzielona organom egzekucyjnym,
 - d) obchód rejonu przez dzielnicowego,
 - e) kontrola ruchu drogowego;
- 3) czynności w tzw. innej sprawie (weryfikacja informacji uzyskanych w wyniku pracy operacyjnej w trakcie realizacji spraw prowadzonych na bieżąco);
- 4) rozmaite formy relacji ze społeczeństwem;
- 5) analiza materiałów archiwalnych.

Tryby przesłuchania małoletnich

Przesłuchanie w trybie art. 177 kpk to przesłuchanie najczęściej występujące w postępowaniu karnym. Każda osoba wezwana w charakterze świadka na przesłuchanie ma obowiązek stawić się i złożyć zeznania. Liczba przesłuchań prowadzonych wobec świadka w konkretnym postępowaniu nie jest limitowana przepisami prawa. Przesłuchanie prowadzi organ prowadzący postępowanie. Na etapie postępowania przygotowawczego jest to Policja lub prokurator, natomiast na etapie postępowania sądowego – sąd²⁸.

Odpowiedzialność świadka z art. 233 § 1 Kodeksu karnego

W myśl art. 190 kpk przed rozpoczęciem przesłuchania należy uprzedzić świadka o odpowiedzialności karnej za zeznanie nieprawdy lub zatajenie prawdy (art. 233 § 1 kk) w sytuacji, gdy świadek w momencie przesłuchania ukończył 17 lat.

Jednak gdy świadek nie ukończył 17 lat, należy go uprzedzić, że ponosi odpowiedzialność prawną za wyczerpanie znamion art. 233 § 1 kk na podstawie ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich i wtedy wobec nieletniego sąd rodzinny może zastosować środki wychowawcze skatalogowane w art. 6 upn. Na uwagę zasługuje fakt, że wyczerpanie znamion art. 233 § 1 kk przez sprawcę, który nie ukończył 13 lat, jest przejawem demoralizacji, ale w sytuacji wyczerpania znamion tego artykułu między 13. a 17. rokiem życia jest czynem karalnym.

Trzeba też pamiętać, że warunkiem odpowiedzialności za czyn z art. 233 § 1 kk jest to, aby przyjmujący zeznanie, postępując w zakresie swoich uprawnień, uprzedził zeznającego o odpowiedzialności karnej za zeznanie nieprawdy lub zatajenie prawdy.

15 kwietnia 2016 r. dodano do art. 233 kk § 1a w brzmieniu: „Jeżeli sprawca czynu określonego w § 1 zeznaje nieprawdę lub zataja prawdę z obawy przed odpowiedzialnością karną grożącą jemu samemu lub jego najbliższemu, podlega karze ...” Jednocześnie § 3 stanowi, że nie podlega karze za czyn określony w § 1a, kto składa fałszywe zeznanie, nie wiedząc o prawie odmowy zeznania lub odpowiedzi na pytania²⁹.

Przesłuchanie małoletniego pokrzywdzonego w trybie art. 185a–185d kpk

W sytuacji przesłuchania pokrzywdzonego małoletniego przede wszystkim znajdą zastosowanie przepisy art. 185a i 185d kpk, ustanawiające tryb chroniący dziecko przed wtórną wiktymizacją i ponownym przesłuchiowaniem. Małoletni, pokrzywdzeni sprecyzowanymi czynami zabronionymi (czynami przeciwko wolności, przeciwko rodzinie i opiece, przeciwko wolności seksualnej i obyczajności, czynami popełnionymi z użyciem przemocy lub groźby bezprawnej), są przesłuchiwani w niżej opisanych warunkach³⁰:

- 1) przesłuchanie tylko wówczas, gdy zeznania pokrzywdzonego mogą mieć istotne znaczenie dla rozstrzygnięcia sprawy;
- 2) przesłuchanie jednorazowe, chyba że wyjdą na jaw istotne okoliczności, których wyjaśnienie wymaga ponownego przesłuchania, lub żąda tego oskarżony, który nie miał obrońcy w czasie pierwszego przesłuchania małoletniego;
- 3) przesłuchanie na posiedzeniu sądu;
- 4) przesłuchanie z udziałem zamkniętego kręgu uprawnionych (sąd, biegły psycholog, prokurator, obrońca, pełnomocnik pokrzywdzonego, a także osoba reprezentująca małoletniego lub osoba pełnoletnia przez niego wskazana, jeżeli nie ogranicza to swobody wypowiedzi przesłuchiwanego);
- 5) przeprowadzenie czynności w odpowiednio przystosowanych pomieszczeniach w siedzibie sądu lub poza nią;
- 6) obowiązkowe nagranie audio-wideo przebiegu czynności (art. 147 § 2a kpk).

Przyjazny Pokój Przesłuchań Dzieci

Głównym celem popularyzowania standardów pokoi przesłuchań dzieci jest zapewnienie dzieciom – pokrzywdzonym i świadkom przestępstw – przyjaznych warunków przesłuchania, które pozwolą na zminimalizowanie stresu dziecka oraz zgromadzenie wiarygodnego materiału dowodowego. Podstawowymi warunkami, które muszą spełnić instytucje i placówki, by prowadzone przez nie pokoje przesłuchań uznane były za Przyjazny Pokój Przesłuchań Dzieci, to odpowiednie, przyjazne dziecku pomieszczenie dostosowane do potrzeb wymiaru sprawiedliwości oraz zapewnienie dziecku i jego opiekunom wsparcia, a także informacji o pomocy psychologicznej, medycznej i prawnej³¹.

Szczegółowe warunki przesłuchania pokrzywdzonego małoletniego w trybie określonym w art. 185a–185c kpk*

Na podstawie art. 185d § 2 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz. U. Nr 89, poz. 555, z późn. zm.) zarządza się, co następuje:

§ 1.

1. Rozporządzenie określa:
 - a) sposób przygotowania przesłuchania przeprowadzanego w trybie określonym w art. 185a–185c ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego, zwanego dalej „przesłuchaniem”;
 - b) warunki, jakim powinny odpowiadać pomieszczenia przeznaczone do przeprowadzania przesłuchania.
2. Ilekroć w rozporządzeniu wskazuje się numer artykułu bez przywołania tytułu ustawy, rozumie się przez to artykuł ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego.
3. Ilekroć w rozporządzeniu mowa o świadku, rozumie się przez to również pokrzywdzonego przesłuchiwanego w charakterze świadka.
4. Przepisy niniejszego rozporządzenia dotyczące biegłego psychologa stosuje się, jeżeli prokurator wydał postanowienie o dopuszczeniu dowodu z jego opinii.

§ 2.

Jeżeli świadek jest małoletnim, który w chwili przesłuchania nie ukończył 15 lat, planowana pora i czas przesłuchania powinny uwzględniać potrzeby wynikające z jego wieku, potrzebę nawiązania z nim kontaktu przez biegłego psychologa przed przystąpieniem do przesłuchania oraz potrzebę ewentualnych przerw w prowadzonej czynności.

§ 3.

1. Przed rozpoczęciem przesłuchania małoletniego, który w chwili przesłuchania nie ukończył 15 lat, lub osoby cierpiącej na upośledzenie umysłowe, a także w innych wypadkach uzasadnionych stanem emocjonalnym lub właściwościami osobistymi świadka, sędziego, prokuratora, obrońcy i pełnomocnika pokrzywdzonego mogą uzgodnić z biegłym psychologiem sposób formułowania zadawanych świadkowi pytań, w szczególności dotyczących sfery intymnej.
2. Sędzia poucza o sposobie prowadzenia przesłuchania, określonym w niniejszym rozporządzeniu, osobę, o której mowa w art. 51 § 2, oraz wskazaną przez pokrzywdzonego osobę pełnoletnią, o której mowa w art. 185a § 2.

§ 4.

1. Przed rozpoczęciem przesłuchania biegły psycholog przeprowadza ze świadkiem wstępną rozmowę w celu obniżenia poziomu lęku i niepokoju świadka.

2. Jeżeli świadek jest małoletnim, który w chwili przesłuchania nie ukończył 15 lat, lub osobą cierpiącą na upośledzenie umysłowe, biegły psycholog w miarę potrzeby udziela sędziemu pomocy w wyjaśnieniu w sposób zrozumiały dla świadka zasad przesłuchania, w tym prawa odmowy składania zeznań, o ile prawo to świadkowi przysługuje, obowiązku mówienia prawdy i faktu utrwalania czynności w formie zapisu na nośnikach.

§ 5.

1. Na potrzeby prowadzenia przesłuchania wyodrębnia się pokój przesłuchań i pokój techniczny.
2. Pokój przesłuchań służy do przeprowadzenia przesłuchania świadka przez sędziego w obecności i z udziałem biegłego psychologa oraz tłumacza, jeżeli został powołany.
3. Pokój techniczny jest to:
 - a) pomieszczenie przylegające do pokoju przesłuchań i oddzielone od niego lustrem obserwacyjnym, albo
 - b) pomieszczenie połączone z pokojem przesłuchań za pomocą środków technicznych umożliwiających przeprowadzenie przesłuchania na odległość z jednoczesnym bezpośrednim przekazem obrazu i dźwięku; w takim wypadku pokój techniczny może znajdować się w innym budynku niż pokój przesłuchań.
4. Pokój techniczny umożliwia uczestniczenie w przesłuchaniu osobom, o których mowa w § 3; w pokoju tym przebywa również protokolant.
5. Za zgodą sędziego, w pokoju przesłuchań może przebywać podczas przesłuchania osoba, o której mowa w art. 51 § 2, albo osoba pełnoletnia wskazana przez pokrzywdzonego, o której mowa w art. 185a § 2.

§ 6.

1. Pokój przesłuchań może znajdować się w siedzibie sądu, prokuratury, Policji, instytucji państwowej lub samorządowej albo podmiotu, do którego zadań należy pomoc małoletnim lub ofiarom przestępstwa zgwałcenia.
2. W przypadku gdy żaden podmiot wskazany w ust. 1 nie posiada na obszarze właściwości sądu pokoju przesłuchań spełniającego warunki określone w rozporządzeniu lub pokój taki nie jest dostępny, przesłuchanie można przeprowadzić w pokoju przesłuchań spełniającym te warunki udostępnionym przez inny podmiot.

§ 7.

1. Jeżeli warunki lokalowe to umożliwiają:
 - a) pokój przesłuchań znajdujący się w budynku sądu, prokuratury lub Policji powinien posiadać odrębne wejście lub być zlokalizowany w taki sposób, aby

*Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 18 grudnia 2013 r. w sprawie sposobu przygotowania przesłuchania przeprowadzanego w trybie określonym w art. 185a–185c Kodeksu postępowania karnego (Dz. U. poz. 1642).

STATUS MAŁOLETNIEJ OFIARY PRZESTĘPSTWA

- dojście do niego nie prowadziło przez części budynku, gdzie przebywają oskarżeni, zatrzymani lub pokrzywdzeni innymi czynami;
- b) w bezpośrednim sąsiedztwie pokoju przesłuchań powinien znajdować się ustęp;
 - c) możliwie najbliższej pokoju przesłuchań należy wyodrębnić poczekalnię.
2. Poczekalnia zapewnia możliwość oczekiwania świadka na przesłuchanie w miejscu, do którego nie mają wstępu osoby nieuprawnione do udziału w przesłuchaniu.
 3. Poczekalnia wyposażona jest w książki, czasopisma, kredki, papier i inne przedmioty zapewniające świadkowi, w tym również będącemu małoletnim poniżej lat 15, możliwość aktywnego spędzenia czasu oczekiwania. W poczekalni nie umieszcza się materiałów edukacyjnych i informacyjnych na temat przemocy i wykorzystywania seksualnego.

§ 8.

1. Pokój przesłuchań powinien być izolowany od odgłosów dobiegających z zewnątrz w stopniu wystarczającym, by zapewnić należytą jakość zapisu dźwięku.
2. Kolorystyka pokoju przesłuchań powinna być utrzymana w barwach jasnych i stonowanych.
3. Pokój przesłuchań wyposaża się w meble dostosowane dla osób dorosłych oraz meble dostosowane dla dzieci, a podłogę wykłada się miękką wykładziną.

§ 9.

1. Pokój przesłuchań wyposaża się w środki techniczne umożliwiające:
 - a) utrwalanie obrazu i dźwięku z przebiegu przesłuchania;

- b) obserwowanie i słuchanie przebiegu przesłuchania przez uczestników czynności przebywających w pokoju technicznym;
 - c) przekazywanie sędziemu prowadzącemu przesłuchanie oraz biegłemu psychologowi pytań do świadka oraz wypowiedzi kierowanych przez uczestników czynności przebywających w pokoju technicznym;
 - d) utrwalanie, w formie zapisu dźwięku, pytań i wypowiedzi, o których mowa w pkt 3.
2. W miarę potrzeby, dźwięk z przebiegu przesłuchania może być utrwalany na dodatkowym nośniku.
 3. Jeżeli przesłuchanie odbywa się w siedzibie podmiotu innego niż organ procesowy, po zakończeniu przesłuchania należy zapewnić, aby pracownicy tego podmiotu lub inne nieupoważnione osoby nie miały dostępu do utrwalonego obrazu i dźwięku, o których mowa w ust. 1 i 2.

§ 10.

1. Środki techniczne instaluje się w pokoju przesłuchań w sposób umożliwiający uczestnikom znajdującym się w pokoju technicznym ogląd pokoju przesłuchań oraz mimiki twarzy świadka, również gdy świadek opuszcza głowę.
2. Urządzenia służące do utrwalania obrazu i dźwięku z przebiegu przesłuchania umieszcza się w pokoju przesłuchań, jeżeli ich rozmiary i sposób pracy umożliwiają nagrywanie w sposób, który nie będzie rozpraszał uwagi świadka; w innym wypadku umieszcza się je w pokoju technicznym.

§ 11.

Rozporządzenie wchodzi w życie z dniem 27 stycznia 2014 r.

Od 2008 r. Ministerstwo Sprawiedliwości oraz Fundacja Dajemy Dzieciom Siłę wspólnie prowadzą procedurę certyfikacji miejsc przesłuchania dzieci. Procedura certyfikacji polega na:

- 1) nadesłaniu zgłoszenia dostępnego na stronie www.fdds.pl pocztą na adres: Centrum Pomocy Dzieciom im. Ireny Kornatowskiej Fundacja Dajemy Dzieciom Siłę, ul. Mazowiecka 12 lok. 25, 00-048 Warszawa lub e-mailem na adres: [wymiar.sprawiedliwosci@fdds.pl](mailto:wymiar sprawiedliwosci@fdds.pl);
- 2) wizytacji zgłoszenia miejsca przesłuchania przez dwóch certyfikatorów (sędziego lub prokuratora oraz psychologa lub pedagoga);
- 3) analizie informacji zebranych przez certyfikatorów;
- 4) przyznaniu certyfikatu Przyjaznego Pokoju Przesłuchań Dzieci (ewentualnie wraz z rekomendacjami drobnych zmian) lub wskazaniu uchybień i rozbieżności, które nie pozwoliły na jego przyznanie³².

Przesłuchanie w trybie art. 316 kpk to szczególnie tryb przesłuchania w sprawach, w których zachodzi niebezpieczeństwo, że przesłuchanie świadka nie będzie możliwe w późniejszym terminie podczas rozprawy głównej. Niebezpieczeństwo to może zachodzić np. wówczas, gdy stan zdrowia świadka jest zły. W takich sytuacjach organ prowadzący postępowanie lub strona postępowania może zwrócić się z wnioskiem do sądu o przesłuchanie świadka przez sąd. Zastosowanie tego trybu w przypadku małoletnich świadków przestępstw umożliwia

jednokrotne przesłuchanie w postępowaniu karnym w sytuacjach, gdy małoletni nie spełnia wymogów przesłuchania w trybie art. 185a lub 185b kpk³³.

Aspekt psychologiczny przesłuchania dziecka

Pozyskiwanie wiarygodnych, w miarę pełnych informacji od małoletnich świadków i ofiar przestępstw jest szczególnie trudne. Wartość uzyskanego materiału zależy bowiem nie tylko od możliwości rozwojowych, cech indywidualnych oraz środowiska rodzinnego dziecka, lecz także – w zdecydowanie istotniejszym stopniu niż w wypadku osób dorosłych – od warunków i sposobu prowadzonej czynności procesowej z jego udziałem. Dzieci postrzegają i opisują świat w specyficzny dla siebie sposób. Nawiązanie z nimi kontaktu wymaga szczególnych umiejętności oraz odpowiednich warunków. Zatem przesłuchanie musi być stosownie zaplanowane i przygotowane³⁴.

Zalecenia sprzyjające budowaniu pozytywnej relacji z dzieckiem – świadkiem

- Jak najczęściej zwracaj się do dziecka, używając jego imienia; staraj się używać formy, którą ono lubi.

- Postaraj się stworzyć bezpieczną atmosferę, okazując dziecku akceptację. Od początku kontaktu z małoletnim świadkiem pamiętaj o konieczności budowania prawidłowej relacji z nim, dostosowania języka do jego możliwości rozwojowych i stwarzania bezpiecznej dla niego atmosfery.
 - Mów powoli, wyraźnie, spokojnym głosem.
 - Posługuj się prostym, zrozumiałym dla dziecka językiem.
 - Często wyrażaj swoje zainteresowanie dzieckiem gestem (kiwanie głową) lub werbalnie („mhm”).
 - Okaż dziecku, że jest partnerem w rozmowie, powiedz, że to, co mówi, jest ważne.
 - Zachowuj stosowny kontakt wzrokowy, bez nadmiernego, nieustannego obserwowania dziecka.
 - Przerwywaj dziecku wypowiedź tylko wtedy, kiedy jest to konieczne.
 - Pytaj dziecko, kiedy nie zrozumiesz jego wypowiedzi.
 - Kiedy dziecko dłuższy czas nie odpowiada na pytanie, spróbuj je przeformułować.
 - Doceniaj wysiłek dziecka składającego zeznania, ale nie chwal za konkretne odpowiedzi, nie obiecuj nagrody.
 - Powiedz dziecku, jeżeli zachodzi taka potrzeba, że zdajesz sobie sprawę z jego niepokoju i podkreśl zasadność jego uczucia.
 - Kiedy dziecko jest nakłaniane do mówienia o sobie samym, wykaż gotowość do ujawnienia części swojej prywatności, aby stać się dla małego rozmówcy osobą bardziej realną, bliższą (np. pytając o zwierzęta, powiedz, jakie ty miałeś zwierzątko w swoim dzieciństwie lub jakie masz teraz)³⁵.
- ¹⁶ Ustawa z dnia 10 września 1999 r. – Kodeks karny skarbowy (Dz. U. z 2020 r. poz. 19, z późn. zm.).
- ¹⁷ Ustawa z dnia 20 maja 1971 r. – Kodeks wykroczeń (Dz. U. z 2019 r. poz. 821, z późn. zm.).
- ¹⁸ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 – Kodeks karny wykonawczy (Dz. U. z 2020 r. poz. 523, z późn. zm.).
- ¹⁹ Art. 115 § 11 kk.
- ²⁰ Fundacja Dajemy Dzieciom Siłę, Krzywdzenie dzieci, <https://fdds.pl/corobimy/krzywdzenie-dzieci/> [dostęp: 18.09.2020 r.].
- ²¹ Tamże.
- ²² O. Trocha, D. Drab, J. Podlewska, *Dzieci – ofiary przestępstw*, s. 118.
- ²³ Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (Dz. U. z 2020 r. poz. 218).
- ²⁴ O. Trocha, D. Drab, J. Podlewska, *Dzieci – ofiary przestępstw*, s. 180.
- ²⁵ Na podstawie: A. Lazur, *Przyjęcie zawiadomienia o przestępstwie i wykroczeniu od osoby małoletniej oraz w sytuacji, gdy sprawcą jest nieletni. Taktyczne aspekty prowadzenia postępowania w sprawach nieletnich*, CSP, Legionowo 2017, s. 69–71.
- ²⁶ Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu narkomanii (Dz. U. z 2019 r. poz. 852, z późn. zm.).
- ²⁷ Dz. U. z 2020 r. poz. 360, z późn. zm.
- ²⁸ O. Trocha, D. Drab, J. Podlewska, *Dzieci – ofiary przestępstw*, s. 121.
- ²⁹ A. Mańko-Czajka, *Przesłuchanie małoletniego świadka. Taktyczne aspekty prowadzenia postępowania w sprawach nieletnich*, s. 89–90.
- ³⁰ O. Trocha, D. Drab, J. Podlewska, *Dzieci – ofiary przestępstw*, s. 182–183.
- ³¹ Broszura Fundacji Dajemy Dzieciom Siłę, *Wymiar sprawiedliwości przyjazny dziecku. Jak zorganizować i wyposażyć Przyjazny Pokój Przesłuchań Dzieci*.
- ³² Broszura Fundacji Dajemy Dzieciom Siłę, *Wymiar sprawiedliwości przyjazny dziecku. Jak zorganizować i wyposażyć Przyjazny Pokój Przesłuchań Dzieci*.
- ³³ O. Trocha, D. Drab, J. Podlewska, *Dzieci – ofiary przestępstw*, s. 121.
- ³⁴ A. Budzyńska, *Jak przesłuchiwać dziecko, Poradnik dla profesjonalistów uczestniczących w przesłuchiowaniu małoletnich świadków*, s. 3.
- ³⁵ Tamże, s. 27.
- ¹ O. Trocha, D. Drab, J. Podlewska, *Dzieci – ofiary przestępstw*, „Dziecko Krzywdzone. Teoria. Badania. Praktyka” 2011, nr 3(36), s. 117.
- ² O. Trocha, *Przestępstwa na szkodę dzieci*, Fundacja Dajemy Dzieciom Siłę, Warszawa 2017, s. 173.
- ³ O. Trocha, D. Drab, J. Podlewska, *Dzieci – ofiary przestępstw*, s. 117.
- ⁴ Konwencja o prawach dziecka przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 20 listopada 1989 r. (Dz. U. z 1991 r. Nr 120, poz. 526, z późn. zm.).
- ⁵ Dz. U. z 2015 r. poz. 608.
- ⁶ Dz. U. z 2018 r. poz. 969.
- ⁷ K. Gromek, *Komentarz do ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich*, LexisNexis, Warszawa 2004, s. 56.
- ⁸ P. Górecki, S. Stachowiak, *Ustawa o postępowaniu w sprawach nieletnich. Komentarz*, wyd. 4, Oficyna, 2007, s. 21.
- ⁹ J. Kudrelek, *Postępowania szczególne w procesie karnym. Postępowanie w sprawach nieletnich*, Szczytno 2009, s. 113–114.
- ¹⁰ *Kodeks karny. Komentarz*, red. T. Bojarski, Lexis Nexis, Warszawa 2010.
- ¹¹ Ustawa z 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (Dz. U. z 2020 r. poz. 1444).
- ¹² O. Trocha, D. Drab, J. Podlewska, *Dzieci – ofiary przestępstw*, s. 118
- ¹³ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz. U. z 2020 r. poz. 30, z późn. zm.), art. 49 § 1.
- ¹⁴ A. Mańko-Czajka, *Przesłuchanie małoletniego świadka. Taktyczne aspekty prowadzenia postępowania w sprawach nieletnich*, CSP, Legionowo 2017, s. 89.
- ¹⁵ Dz. U. z 2018 r. poz. 969.

Summary

The status of a minor victim of an offence – chosen issues

The article brings up selected issues regarding the status of a minor crime victim. The study presents i.a. basic definitions related to the subject matter; the types of violence against children are characterized and categories of crimes causing harm to a minor are selected with sources of information about crimes as well. In addition, the procedures for interviewing minors were described, with particular emphasis on the Child Friendly Interview Rooms, i.e. places that meet child-friendly standards and are beneficial to the judiciary. The publication also deals with the subject of the best interests of the child which results from the provisions of the Act on proceedings in juvenile cases. The final part includes recommendations how to help building a positive relationship with a child during the interview.

Thumaczenie: Jarosław Michalak